

Sukupuolen ottaminen mukaan riskinarviointiin

Tarvitaan jatkuvia ponnisteluja sekä naisten että miesten työolojen parantamiseksi. "Sukupuolineutraalin" lähestymistavan omaksuminen riskinarvioinnissa ja ehkäisytoimissa voi kuitenkin johtaa naispuolisiin työntekijöihin kohdistuvien riskien aliarvioimiseen tai niiden kokonaan huomiotta jättämiseen. Työn vaaroja ajateltaessa mieleen tulevat ensi sijassa riskialttiilla työpaikalla, esimerkiksi rakennustyömaalla tai kalastusaluksella, työskentelevät miehet, eivät niinkään terveydenhuollossa, sosiaalialalla tai puhelinkeskusten kaltaisilla uudenmuotoisilla työpaikoilla työskentelevät

naiset. Todellisten työolojen tarkka tutkiminen osoittaa, että sekä naisiin että miehiin voi kohdistua työpaikalla merkittäviä riskejä. Lisäksi naiset huomioon ottava töiden helpottaminen tekee töistä helpompia myös miehille. Sen vuoksi onkin tärkeää ottaa sukupuolta koskeva asiakohta mukaan työpaikkojen riskinarviointiin. Sukupuolikysymysten "valtavirtaistaminen" osaksi riskien ehkäisemistä onkin tällä hetkellä yksi Euroopan yhteisön tavoitteista. (1) Alla olevassa taulukossa on joitakin esimerkkejä naisvaltaisten alojen vaaratekijöistä ja riskeistä.

Taulukko 1. Esimerkkejä naisvaltaisten alojen vaaratekijöistä ja riskeistä.

Toimiala	Riskitekijät ja terveysongelmat:			
	Biologiset	Fyysiset	Kemialliset	Psykososiaaliset
Terveydenhoito	Infektiosairaudet, esimerkiksi veren kautta tarttuvat, hengityselinsairaudet jne.	Potilaiden käsittely hankalissa asennoissa, ionisoiva säteily	Puhdistus, sterilointi- ja desinfointiaineet, lääkkeet, anestesiakaasut	"Emotionaalisesti vaativa työ", vuoro- ja yötyö, väkivalta potilaiden ja yleisön taholta
Lastenhoito	Infektiosairaudet esimerkiksi hengityselimissä	Työ hankalissa asennoissa		"Emotionaalinen työ"
Siivous	Infektiosairaudet, ihottumat	Hankalat työasennot, liukastumiset ja putoamiset, märät kädet	Puhdistusaineet	Epäsosiaaliset työajat, väkivalta esimerkiksi myöhään tai yksinään tehtävän työn yhteydessä
Elintarviketuotanto	Infektiosairaudet esimerkiksi eläimistä, home, itiöt, orgaaniset pölyt	Toistuvat liikkeet, esimerkiksi pakkaustyö teurastamoissa, viiltohaavat, kylmyys, melu	Torjunta-aineiden jäämät, sterilointiaineet, yliherkkyttä aiheuttavat mausteet ja lisäaineet	Yksitoikkoiseen liukuhihnatyöhön liittyvä stressi
Ateriapalvelu- ja ravintolatyö	Ihottumat	Käsin tehtävät työvaiheet, paloittelu, viiltohaavat ja palovammat, liukastumiset ja kaatumiset, kuumuus, puhdistusaineet	Passiivinen tupakointi, puhdistusaineet	Kiireen aiheuttama stressi, väkivalta ja häirintä asiakkaiden taholta
Tekstiili- ja vaatetusala	Orgaaniset pölyt	Melu, toistuvat liikkeet ja hankalat asennot, neulanpistot	Värit ja muut kemikaalit, mukaan lukien formaldehydi kestoilityksessä, tahranpoistoaineet, pöly	Yksitoikkoiseen liukuhihnatyöhön liittyvä stressi
Pesulat	Esimerkiksi sairaaloiden tartuntariskejä sisältävät sänkyvaatteet	Käsin tehtävä työ ja hankalat asennot, kuumuus	Kuivapesuliuottimet	Yksitoikkoisen ja kiireellisen työn aiheuttama stressi
Keraaminen teollisuus		Toistuvat liikkeet, käsin tehtävä työ	Lasiteaineet, lyijy, piipöly	Yksitoikkoiseen liukuhihnatyöhön liittyvä stressi
"Kevyt" valmisteteollisuus		Toistuvat liikkeet esimerkiksi kokoomatyössä, hankalat asennot, käsin tehtävä työ	Mikroelektronikan kemikaalit	Yksitoikkoiseen liukuhihnatyöhön liittyvä stressi
Puhelinkeskukset		Puhumiseen liittyvät äänenkäyttöongelmat, hankalat asennot, jatkuva istuminen	Sisäilman heikko laatu	Asiakaskontakteihin liittyvä stressi, työn toistuvuus ja kiireellisyys
Kasvatusala	Infektiosairaudet esimerkiksi hengityselimissä, lastentaudit	Jatkuva seisominen, ääni-ongelmat	Sisäilman heikko laatu	"Emotionaalisesti vaativa työ", väkivalta
Kampaamoala		Hankalat asennot, toistuvat liikkeet, jatkuva seisominen, märät kädet, viiltohaavat	Kemikaalisuihkeet, värit jne.	Asiakaskontakteihin liittyvä stressi, työn kiireellisyys
Sihteerin työ		Toistuvat liikkeet, hankalat asennot, istumisen aiheuttama selkäkipu	Sisäilman heikko laatu, kopiokoneiden höyryt	Työn hallinnan puutteeseen liittyvä stressi, jatkuvat keskeytykset, yksitoikkoinen työ
Maatalous	Infektiosairaudet, esimerkiksi eläinperäiset sairaudet, home, itiöt, orgaaniset pölyt	Käsin tehtävä työ, hankalat asennot, sopimattomat työvälineet ja suojavaatteet, kuumuus, kylmyys, märät olosuhteet	Torjunta-aineet	

(1) "Työn ja yhteiskunnan muutoksiin sopeutuminen: Yhteisön uusi työterveys- ja työturvallisuusstrategia vuosiksi 2002–2006", Euroopan komission tiedote, KOM(2002) 118 lopullinen.

Sukupuolierojen entistä tarkempi huomioonottaminen riskinarvioinnissa (malli)

Riskinarvioinnissa pitäisi ottaa huomioon sukupuolta koskevat kysymykset, eroavaisuudet sekä epätasa-arvoisuudet. Työ, sen organisointi sekä käytettävät välineet pitäisi suunnitella ihmisille sopiviksi eikä päinvastoin. Tämä periaate sisältyy myös EU:n lainsäädäntöön. Lainsäädäntö vaatii työnantaja huolehtimaan riskinarviointiin perustuvasta riskinhallinnasta, mikä voidaan jakaa viiteen eri osaan:

1. Vaaratekijöiden tunnistaminen
2. Riskien arviointi
3. Ratkaisujen käyttöönotto
4. Seuranta
5. Arviointi

Alempana on joitakin ehdotuksia siitä, miten tämä prosessi voitaisiin tehdä sukupuolten väliset erot entistä paremmin huomioon ottavaksi. Holistista lähestymistapaa riskinarvioinnissa tarvitaan jo senkin vuoksi, että sukupuoleen liittyviä eroja on monissa muissakin työhön liittyvissä kysymyksissä: sukupuolinen häirintä, syrjintä, osallisuus työpaikan päätöksentekoon sekä työn ja kodin väliset ristiriidat. Toisena tavoitteena on tunnistaa sellaisia vähemmän ilmeisiä riskitekijöitä ja terveydellisiä ongelmia, jotka ovat yleisempiä juuri naispuolisilla työntekijöillä.

Sukupuolen huomioon ottavan riskinarvioinnin avainkysymykset

- Myönteinen asialle omistautuminen sekä vakava suhtautuminen sukupuolta koskeviin tekijöihin
- Todellisen työtilanteen tarkastelu
- Kaikkien työntekijöiden, sekä naisten että miesten, ottaminen mukaan kaikilla tasoilla
- Ennakkokäsitysten esittämisen välttäminen vaaratekijöiden luonteesta ja niiden kohteena olevista

1. vaihe: Vaaratekijöiden tunnistaminen. Sukupuolta koskeva aspekti voi olla mukana esimerkiksi seuraavien kysymysten yhteydessä:

- sekä mies- että naisvaltaisilla aloilla esiintyvien riskitekijöiden kartoitus
- terveyteen ja turvallisuuteen liittyvien riskitekijöiden tarkastelu samanaikaisesti
- työssä kohdattavia ongelmia koskevien hyvin jäseneltyjen kysymysten esittäminen sekä mies- että naispuolisille työntekijöille
- ennakkokäsitysten esittämistä pidättäytyminen sen suhteen, mikä saattaa olla vähemmän merkityksellistä
- kaikkien työntekijöiden, myös esimerkiksi siivoojien ja vastaanottovirkailijoiden, huomioonottaminen
- sen varmistaminen, että osa-aikaisia, tilapäisiä tai toimistojen välittämiä työntekijöitä sekä arviointihetkellä sairauslomalla olevia ei unohdeta
- naisten rohkaiseminen kertomaan kaikesta, mikä heidän mielestään saattaa vaikuttaa heidän turvallisuuteensa tai terveyteensä työpaikalla, samoin kuin kaikista mahdollisesti työhön liittyvistä terveysongelmista
- työhön ja terveyteen liittyvien kysymysten laaja-alainen tarkastelu ja pohdinta.

2. vaihe: Riskinarviointi. Sukupuolta koskeva aspekti voi olla mukana esimerkiksi seuraavien kysymysten yhteydessä:

- todellisten työtehtävien ja työn todellisten kokonaispuitteiden tarkastelu
- olettamusten esittämättä jättäminen pelkästään toimenkuvan tai aseman perusteella
- mahdollisen sukupuolisen vinouman tarkka huomiointi arvioitaessa riskejä suuriksi, keskimääräisiksi tai pieniksi
- naispuolisten työntekijöiden ottaminen mukaan riskinarviointiin sekä terveystieteiden ja riskikartoitusmenetelmien käyttöönoton harkinta; osallistuva ergonominen suunnittelu ja stressinvastaiset toimet saattavat tarjota joitakin keinoja
- sen varmistaminen, että arvioinnin suorittajilla on tarpeeksi tietoa ja koulutusta sukupuoleen liittyvistä seikoista työturvallisuus- ja työterveysalalla
- sen varmistaminen, että arvioinnissa käytettävät välineet ja menetelmät sisältävät sekä miesten että naisten kannalta olennaisia asioita; jos näin ei ole, niitä on syytä muuttaa
- mahdollisille ulkopuolisille arvioijille ilmoittaminen sukupuolittaisen lähestymistavan tarpeellisuudesta sekä heidän kvykkyytensä tarkastaminen tässä suhteessa
- huomion kiinnittäminen sukupuolta koskeviin asiaseikkoihin, aina kun tarkasteltavana ovat johonkin suunniteltuun muutokseen liittyvät TTT-asiat.

Stressin osalta mukana ovat muun muassa seuraavat asiakohdat:

- kodin ja työn välinen kosketuspinta sekä miesten ja toisaalta naisten työajat
- urakehitys
- häirintä
- emotionaaliset "stressitekijät"

- suunnittelemattomat keskeytykset ja usean tehtävän suorittaminen samanaikaisesti.

Hedelmällisyyden osalta mukana ovat muun muassa seuraavat asiakohdat:

- sekä miesten että naisten hedelmällisyyteen liittyvien terveysriskien ottaminen mukaan
- kaikkien hedelmällisyyden osa-alueiden – ei vain raskauden – ottaminen mukaan.

Tuki- ja liikuntaelämistön sairauksien osalta mukana on muun muassa seuraava asiakohdat:

- "keyven työn" kriittinen tarkastelu. Kuinka paljon mukaan liittyy staattista lihasrasitusta? Liittyykö työhön paljon seisomista? Millaisia taakkoja todellisuudessa käsitellään ja kuinka usein?

3. vaihe: Ratkaisujen käyttöönotto. Sukupuolta koskeva aspekti voi olla mukana esimerkiksi seuraavien kysymysten yhteydessä:

- riskien eliminointi jo niiden alkulähteellä sekä turvallisen ja terveellisen työpaikan tarjoaminen työntekijöille; tähän kuuluvat myös hedelmällisyyteen kohdistuvat riskitekijät
- huomion kiinnittäminen eri väestöryhmiin sekä työn ja ennalta ehkäisevien toimien mukauttaminen työntekijöihin; esimerkiksi turvavälineistön valitseminen yksilöllisten tarpeiden mukaan ottaen tällöin huomioon naiset ja muutkin kuin "keskivertomiehet"
- naispuolisten työntekijöiden ottaminen mukaan päätöksentekoon ja ratkaisujen toimeenpanoon
- sen varmistaminen, että sekä nais- että miespuoliset työntekijät saavat sellaista TTT-tietoa ja -opetusta, joka on merkityksellistä heidän työtehtäviensä, työolojensa sekä heihin kohdistuvien terveysvaikutusten kannalta; sen varmistaminen, että myös osa-aikaiset, tilapäiset ja välitystoimistojen lähettämät työntekijät otetaan huomioon.

4. ja 5. vaihe: Seuranta ja jälkিতarkastus. Sukupuolta koskeva aspekti voi olla mukana esimerkiksi seuraavien kysymysten yhteydessä:

- sen varmistaminen, että naispuoliset työntekijät osallistuvat seuranta- ja tarkastusprosesseihin
- sukupuolta koskeviin uusiin työturvallisuus- ja työterveyskysymyksiin liittyvän tiedon seuraaminen.

Terveysseuranta voi olla osa sekä riskinarviointia että seurantaa:

- sekä naisten että miesten työtä koskevan seurannan ottaminen mukaan
- pidättäytyminen esittämästä oletuksia esimerkiksi aseman perusteella siitä, kenet pitäisi sisällyttää seuranta- ja seuranta- ja seuranta-

Onnettomuuksia koskevat tiedot ovat tärkeä osa sekä riskinarviointia että seurantaa:

- sekä työterveyttä että onnettomuuksia koskevien tietojen keräämisen rohkaiseminen.

Yleiset toimet sukupuolittaisuuden edistämiseksi TTT-hallinnassa

- Turvallisuusohjelmien tarkistaminen erityisesti sukupuolta koskevien seikkojen valtavirtaistamisen sekä tavoitteiden ja menettelyjen osalta
- Sen varmistaminen, että sekä sisäisissä että ulkoisissa työterveyspalveluissa otetaan huomioon sukupuolittainen lähestymistapa
- Sukupuolen merkityksen huomioon ottavan asianmukaisen turvallisuus- ja terveysriskien koskevan koulutuksen ja tiedon tarjoaminen riskinarvioinnin suorittajille, johtajille ja esimiehille, ammattiliittojen edustajille, turvallisuuskomiteoille jne.
- Työturvallisuus- ja työterveyskysymysten yhdistäminen työpaikan tasa-arvotoimintaan, muun muassa tasa-arvosuunnitelmiin
- Keinojen etsiminen naisten rohkaisemiseksi osallistumaan aiempaa enemmän turvallisuuskomiteoiden työhön; pidetäänkö kokoukset esimerkiksi ajankohtina, jolloin naiset voivat osallistua niihin?

Lisätietoja

Viraston raportissa *Gender issues in safety and health at work – A review* on lisää tietoa naispuolisiin työntekijöihin kohdistuvista riskeistä ja niiden ehkäisemisestä samoin kuin sukupuolten huomioon ottavasta lähestymistavasta. Tämä raportti on saatavilla osoitteesta <http://agency.osha.eu.int/publications/reports/209/en/index.htm>.

Yhteenvedon sisältävä tiedote 42 on saatavilla osoitteesta <http://agency.osha.eu.int/publications/factsheets/>.

Viraston www-sivustolla oleva erillinen osasto sisältää linkejä naisten työturvallisuutta ja työterveyttä koskevaan tietoon (<http://gender.osha.eu.int>).

Viraston www-sivustolla on lisäksi viitteitä muihin lähteisiin, joista saa tietoa "tyypillisistä" naisten töistä, mukaan lukien terveydenhoitohenkilöstön tuki- ja liikuntaelämistön sairauksien, stressin ja muiden riskitekijöiden ehkäiseminen.